

ورود موج جمعیتی کشور به سنین استقلال از خانواده و ادامه تحصیل از دلایل رشد خانوارهای یک نفره می‌باشد، ضمن اینکه محدودیت فرصت‌های شغلی در شهرهای کوچک و متوسط و مهاجرت جوانان به شهرهای بزرگ برای برخورداری از فرصت‌های شغلی نیز در افزایش خانوارهای یک‌نفره موثر است. علاوه بر این، افزایش میانگین سن ازدواج مردان به ۲۷ سال و زنان به ۲۲/۷ سال^(۳) و تمایل کمتر خانوارهای جدید به فرزنددار شدن در کاهش کلی بعد خانوار جمعیت شهری کشور تاثیرگذار است. با توجه به میانگین سنی جمعیت کشور انتظار می‌رود کاهش بعد خانوار در سال‌های آتی نیز تداوم داشته باشد ولی از شدت کاهش آن کاسته شود.

در این سال سهم خانوارهای دو نفره با ۰/۹ واحد درصد کاهش به ۱۴/۳ درصد رسید. بیشترین سهم خانوارها در این سال به خانوارهای چهار نفره به میزان ۲۸/۸ درصد اختصاص داشت. این رقم بیشترین مقدار از سال ۱۳۸۰ به بعد برای خانوارهای مذکور است.

مقایسه متوسط افراد خانوار در دهک‌های مختلف هزینه در سال ۱۳۸۹ نشان می‌دهد کمترین تعداد افراد خانوار در دهک اول به میزان ۲/۸ نفر و بیشترین تعداد افراد در دهک دهم به میزان ۴/۰ نفر است. البته باید توجه داشت که در تعیین دهک‌های مختلف، هزینه خانوارها ملاک است؛ به همین دلیل، خانوارهای با هزینه کمتر که معمولاً دارای

در سال ۱۳۸۹، مصرف خصوصی به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ با ۱/۹ درصد رشد به رقم ۲۷۳/۷ هزار میلیارد ریال رسید^(۱). در این سال به دلیل افزایش سهم دهک‌های پایین درآمدی از کل درآمد، شاخص‌های توزیع درآمد نظیر ضریب جینی بهبود یافت، به نحوی که طی سه دهه اخیر به کمترین میزان رسید. اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها از سه ماهه چهارم سال مورد بررسی و اعمال سیاست تثبیت قیمت‌ها در بهبود ضریب مذکور موثر بود.

۱-۱۰- خصوصیات اجتماعی و اقتصادی خانوارها

در مناطق شهری کشور

نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران در سال ۱۳۸۹ حاکی از تداوم روند کاهشی بعد خانوار می‌باشد، به طوری که بعد خانوار با ۱/۶ درصد کاهش از ۳/۷۶ نفر در سال ۱۳۸۸ به ۳/۷۰ نفر در سال ۱۳۸۹ رسید. بررسی روند بعد خانوار نشان می‌دهد که طی سال‌های ۸۸-۱۳۸۶ به طور متوسط بعد خانوار ۲/۴ درصد کاهش یافته است؛ افزایش خانوارهای یک نفره در کاهش بعد خانوار موثر بوده است. شایان ذکر است سهم خانوارهای یک نفره از ۵/۸ درصد در سال ۱۳۸۸ به ۶/۶ درصد در سال ۱۳۸۹ افزایش و در مقابل، سهم خانوارهای شش نفره و بیشتر در دوره مذکور از ۱۲/۱ درصد به ۱۰/۷ درصد کاهش یافته است.

۱- با توجه به رشد منفی متوسط هزینه ناخالص خانوار شهری به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۸۳، افزایش مصرف خصوصی کل کشور ناشی از افزایش جمعیت و کاهش بعد خانوار بوده است.

بعد کمتری نیز هستند، در دهک‌های پایین قرار می‌گیرند. چنانچه هزینه سرانه محاسبه شود و پس از آن خانوارها در دهک‌های مختلف مرتب شوند، معمولاً خانوارهای دهک‌های پایین از بعد خانوار بالاتری برخوردار هستند. به همین دلیل، لازم است مقایسه ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی خانوارها در دهک‌های مختلف هزینه‌ای نیز با در نظر گرفتن این موضوع تحلیل شود.

توزیع افراد خانوارها برحسب گروه‌های سنی نشان می‌دهد طی ۱۰ سال اخیر یک انتقال جمعیتی صورت گرفته است، به نحوی که طی سال‌های ۸۹-۱۳۸۰، سهم گروه‌های سنی ۱۵-۱۱ و ۲۰-۱۶ سال از ۱۴/۱ و ۱۴/۹ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۷/۴ و ۱۰/۲ درصد در سال ۱۳۸۹ کاهش و در مقابل، سهم گروه سنی ۳۰-۲۱ سال از ۱۶/۷ درصد به ۲۲/۹ درصد افزایش یافته است. نسبت افراد تحصیل کرده با تحصیلات دانشگاهی نیز از ۹/۴ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۱۹/۳ درصد در سال ۱۳۸۹ رسیده است. این شرایط نشان‌دهنده ظرفیت بالای سرمایه انسانی است که در صورت بهره‌برداری و استفاده مناسب از آنها افزایش رفاه و کاهش فقر را در پی خواهد داشت. وجود نرخ بیکاری بالا به‌ویژه در بین جوانان تحصیل کرده نشان‌دهنده عدم استفاده مناسب از این ظرفیت بوده که در صورت تداوم آن، دستیابی به اهداف رشد اقتصادی و رفاهی سند چشم‌انداز کشور در سال ۱۴۰۴ را با مشکل مواجه می‌سازد.

گسترش آموزش عالی و دسترسی آسان به مراکز آموزشی در کلیه نقاط کشور از جمله دلایل رشد سطح آموزش افراد خانوار بوده است؛ ضمن اینکه مطالبات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خانوارها به موازات افزایش سطح آموزش تغییر نموده و مسئولیت سیاست‌گذاران را در تامین نیازهای کشور پیچیده‌تر می‌نماید.

بررسی تعداد افراد باسواد در خانوار به تفکیک دهک‌های هزینه نشان می‌دهد در دهک اول بیشترین سهم به میزان ۲۹/۱ درصد به خانوار بدون فرد باسواد اختصاص دارد. همچنین، در دهک‌های دوم و سوم نیز به ترتیب ۱۱/۴ و ۶/۴ درصد خانوارها بدون فرد باسواد می‌باشند. از مجموع خانوارهای بدون فرد باسواد ۴۶/۸ درصد به دهک اول، ۱۸/۳ درصد به دهک دوم و ۱۰/۳ درصد به دهک سوم اختصاص دارد. به عبارت دیگر، حدود ۷۵ درصد خانوارهای بدون فرد باسواد در سه دهک اول که در پایین‌ترین سطح رفاهی می‌باشند، قرار دارند. در دهک‌های بالاتر خانوارهای با نفرت باسواد بیشتر سهم بالاتری را دارا هستند، به طوری که از مجموع خانوارهای دارای ۵ نفر باسواد و بیشتر، بیشترین سهم به دهک نه و ده به ترتیب به میزان ۱۴/۱ و ۱۴/۶ درصد اختصاص دارد. افزایش بعد خانوار در دهک‌های بالاتر و برخورداری از امکانات مالی بهتر، در بالا بودن این سهم موثر است.

در سال ۱۳۸۹، سهم خانوارهای «بدون فرد شاغل» از کل خانوارها با ۰/۶ واحد درصد افزایش به ۲۲/۵ درصد رسید. بررسی روند سهم مذکور از سال ۱۳۸۰ نشان‌دهنده روند رو به رشد آن می‌باشد، به نحوی که در سال ۱۳۸۰ تنها ۱۳/۷ درصد از کل خانوارها بدون فرد شاغل بوده‌اند. اجرای طرح بازنشستگی پیش از موعد و کاهش بعد خانوار به دلایلی نظیر ازدواج یا مهاجرت در کاهش تعداد افراد شاغل خانوارها موثر بوده است. در این سال سهم خانوارهای با دو فرد شاغل به ۱۷/۲ درصد رسید که نسبت به سال قبل ۰/۳ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد. حدود ۵۵/۴ درصد از خانوارها دارای یک نفر شاغل می‌باشند. با توجه به نرخ مشارکت نیروی کار، سهم بالای خانوارهای با یک نفر شاغل نشان‌دهنده بالا بودن بار تکفل در مناطق شهری کشور است.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۹

در سال مورد بررسی، توزیع افراد شاغل خانوارها برحسب میزان سواد و رشته فعالیت محل کار نشان می‌دهد که بیشترین افراد بی‌سواد و با تحصیلات ابتدایی در بخش «عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، هتل‌داری و رستوران» و با تحصیلات دانشگاهی در بخش «خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی» به کار اشتغال داشته‌اند. همچنین، روند صعودی سهم «کارکن موسسات خصوصی» و روند نزولی سهم «کارکن موسسات دولتی و عمومی» از کل شاغلان نشان‌دهنده جایگزینی بخش خصوصی با بخش دولتی طی سال‌های اخیر می‌باشد. واگذاری شرکت‌ها و موسسات در قالب سهام عدالت به بخش خصوصی در شکل‌گیری روند فوق موثر بوده است.

بررسی نحوه تصرف مسکن محل سکونت خانوارها در سال مورد بررسی نشان می‌دهد که ۲۵/۷ درصد از خانوارها اجاره‌نشین هستند که این رقم نسبت به سال گذشته افزایش داشته است. خانوارهای اجاره‌نشین در دهک اول ۳۳/۸ درصد کل خانوارها را تشکیل می‌دهد که نسبت به سال گذشته بیش از سه واحد درصد افزایش داشته است.

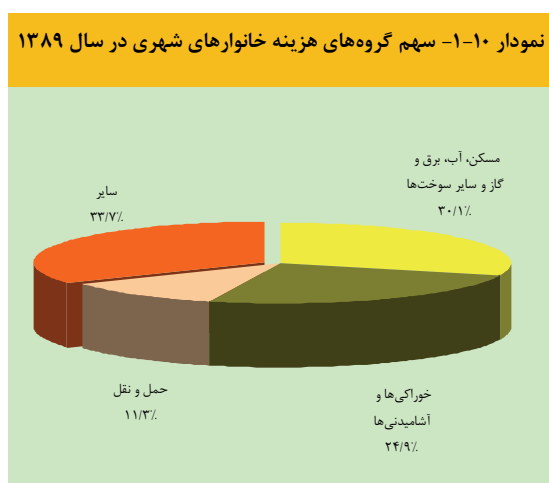
نوع مصالح به‌کار رفته در ساختمان محل سکونت افراد در سال ۱۳۸۹ نشان می‌دهد که بیشترین سهم ساختمان‌ها به میزان ۴۸/۶ درصد به ساختمان‌های آجری با تیرآهن اختصاص دارد. حدود ۷/۵ درصد از ساختمان‌ها به دلیل نوع مصالح به کار رفته (بناهای آجری با تیر چوبی، خشتی، گلی و چوبی) استحکام پایینی در برابر حوادث و سوانح طبیعی نظیر سیل و زلزله دارند و نیازمند بازسازی می‌باشند. ضمن اینکه بسیاری از ساختمان‌هایی که به ظاهر با مصالح مقاوم احداث شده‌اند نیز به دلیل به‌کارگیری سازه‌های غیراستاندارد مقاومت چندانی در برابر زلزله نخواهند داشت.

توزیع تعداد افراد شاغل در خانوارها به تفکیک دهک‌های هزینه نشان می‌دهد که از کل خانوارهای دهک اول ۴۰/۱ درصد بدون فرد شاغل می‌باشند. نکته قابل توجه در این خصوص این است که در دهک اول حدود ۲/۰ درصد از خانوارها دارای سه فرد شاغل و بیشتر می‌باشند، ولی همچنان در دهک اول قرار دارند که نشان‌دهنده بداشتغالی افراد شاغل در این خانوارها است. به عبارت دیگر، علی‌رغم اشتغال به کار سه فرد در خانوار، سطح درآمد به گونه‌ای نیست که باعث ارتقای جایگاه خانوار گردد. بنابراین، لازم است در اهداف اشتغال‌زایی به نوع شغل، پایداری و میزان درآمد آن نیز توجه شود. سهم مذکور در دهک‌های دوم و سوم به ترتیب ۳/۶ و ۴/۶ درصد می‌باشد. بررسی ویژگی دهک‌های بالای درآمدی برحسب تعداد افراد شاغل نشان می‌دهد که در دهک دهم ۵۲/۵ درصد از خانوارها دارای یک نفر شاغل می‌باشند. ۹/۵ درصد از کل خانوارهای دارای یک نفر شاغل نیز در دهک دهم قرار دارند که در مقایسه با سایر دهک‌ها تفاوت چندانی ندارد.

توزیع افراد شاغل خانوارها برحسب رشته فعالیت اصلی محل کار در سال ۱۳۸۹ نشان می‌دهد که بیشترین سهم شاغلان به بخش‌های «خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی»، «عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، هتل‌داری و رستوران»، «صنعت و معدن» و «ساختمان» به ترتیب به میزان ۲۱/۹، ۲۱/۵، ۱۸/۱ و ۱۴/۲ درصد اختصاص دارد. مقایسه سهم‌های مذکور با ارقام مشابه سال گذشته نشان‌دهنده افزایش سهم شاغلان بخش «صنعت و معدن» و کاهش شاغلان بخش «خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی» و «ساختمان» است. مجموع شاغلان مناطق شهری در بخش خدمات به مفهوم عام آن در سال مذکور به ۶۲/۷ درصد رسید.

۱۰-۲- تحلیل هزینه‌ای بودجه خانوار

مجموع هزینه ناخالص^(۳) خانوار در مناطق شهری در سال ۱۳۸۹ با ۱۱/۴ درصد افزایش نسبت به سال قبل از آن به ۱۴۱/۷ میلیون ریال (ماهانه ۱۱۸۰۵ هزار ریال) رسید. در این سال متوسط هزینه ناخالص یک خانوار شهری به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۸۳، ۶۴/۲ میلیون ریال بود که نسبت به سال قبل ۰/۴ درصد کاهش دارد.

در سال ۱۳۸۹، گروه‌های «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها»، «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» و «حمل و نقل» به ترتیب با ۳۰/۱، ۲۴/۹ و ۱۱/۳ درصد، بیشترین سهم از هزینه ناخالص خانوار را به خود اختصاص دادند. این سه گروه در مجموع ۶۶/۳ درصد از متوسط هزینه ناخالص خانوارها را به خود اختصاص می‌دهند. بررسی تغییرات سهم گروه‌های مختلف هزینه در سال ۱۳۸۹ در مقایسه با سال ۱۳۸۸ نشان می‌دهد بیشترین افزایش سهم هزینه مربوط به گروه‌های «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها»، «بهداشت و درمان» و «تحصیل» به ترتیب به میزان ۱/۲، ۰/۵ و ۰/۳ واحد درصد بود. در این سال سهم گروه‌های «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها»، «حمل و

در این سال ۴/۶ درصد از خانوارها در محل سکونت خود از یک اتاق، ۳۰/۱ درصد از دو اتاق، ۴۴/۰ درصد از سه اتاق، ۱۶/۱ درصد از چهار اتاق، ۳/۶ درصد از پنج اتاق و ۱/۶ درصد از شش اتاق و بیشتر استفاده نموده‌اند. روند کاهشی تعداد خانوارهای ساکن در منازل مسکونی دارای ۴ اتاق و بیشتر طی سال‌های اخیر به دلیل رشد جمعیت شهرها، محدودیت زمین و تغییر الگوی ساخت و ساز منجر به افزایش سهم خانوارهای ساکن در منازل مسکونی دارای دو و سه اتاق شده است؛ ضمن اینکه کاهش بعد خانوارها نیز در تمایل خانوارها به کاهش تعداد اتاق مورد استفاده در واحد مسکونی موثر است.

یکی دیگر از معیارهای سنجش رفاه خانوار برخورداری از تسهیلات محل سکونت است. در سال ۱۳۸۹، به ترتیب ۹۹ و ۹۹/۸ درصد از خانوارهای شهری از امکانات آب لوله‌کشی و برق برخوردار بودند. همچنین، میزان برخورداری از گاز شهری به ۹۱/۵ درصد رسید.

با توجه به گسترش شبکه‌های ارتباطی در سطح جهان، سطح برخورداری از اینترنت نیز یکی دیگر از معیارهای توسعه‌یافتگی کشور به شمار می‌رود. براساس گزارش مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۹، ۲۱/۴ درصد از کل خانوارها در محل سکونت از اینترنت برخوردار بودند که نسبت به سال ۱۳۸۷^(۱)، ۳/۲ واحد درصد افزایش داشت. در سال ۲۰۱۰، در کشور ترکیه ۴۲ درصد کل خانوارها در محل سکونت از اینترنت برخوردار بودند. مقدار فوق برای ۲۷ کشور اروپایی به طور میانگین معادل ۷۰ درصد می‌باشد^(۲). با توجه به فاصله زیاد شاخص مذکور با دیگر کشورها، دسترسی آسان‌تر به فضای مجازی به عنوان یکی از زیرساخت‌های توسعه باید مورد توجه قرار گیرد.

۳- هزینه ناخالص بدون احتساب بدهی پرداختی خانوار بابت مالیات و حق بازنشستگی (سهم خانوار) می‌باشد.

۱- گزارش قبلی در سال ۱۳۸۷ تهیه شده است.

۲- ec.europa.eu/eurostat

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۹

مقایسه متوسط هزینه ناخالص سالانه یک خانوار در مناطق شهری به تفکیک گروه‌های مختلف هزینه نشان می‌دهد. بیشترین میزان افزایش هزینه‌ها در سال ۱۳۸۹ مربوط به گروه‌های «بهداشت و درمان»، «تحصیل» و «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» به ترتیب به میزان ۲۱/۹، ۲۱/۷ و ۱۶/۷ درصد بود.

نقل» و «پوشاک و کفش» در مقایسه با سال ۱۳۸۸ به ترتیب ۱/۳، ۰/۳ و ۰/۲ واحد درصد کاهش داشت. با توجه به سهم ۳۹/۵ درصدی خانوارهای دارای خودروی شخصی در سال ۱۳۸۹، کاهش سهم گروه مذکور به دلیل توسعه حمل و نقل عمومی و تعدیل بهای سوخت می‌باشد.

جدول ۱۰-۱- مقایسه تغییرات و سهم هزینه ناخالص برحسب گروه‌های هزینه در مناطق شهری (ده هزار ریال- درصد)

سهم(درصد)	درصد تغییر		سال				
	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۸۷		
۲۴/۹	۲۳/۷	۱۶/۷	۹/۸	۳۵۲۱/۳	۳۰۱۶/۸	۲۷۴۷/۵	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۰/۴	۰/۴	*	۱۴/۶	۵۱/۹	۵۱/۹	۴۵/۳	دخانیات
۴/۹	۵/۱	۷/۵	۲۰/۳	۶۹۳/۱	۶۴۴/۷	۵۳۵/۹	پوشاک و کفش
۳۰/۱	۳۱/۴	۶/۹	۴/۴	۴۲۶۳/۷	۳۹۸۷/۹	۳۸۲۱/۱	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۵/۲	۵/۳	۱۰/۱	۱۵/۳	۷۳۸/۲	۶۷۰/۳	۵۸۱/۲	لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه
۵/۶	۵/۱	۲۱/۹	۲۳/۹	۷۸۶/۶	۶۴۵/۵	۵۲۰/۹	بهداشت و درمان
۱۱/۳	۱۱/۶	۸/۴	۱۰/۵	۱۶۰۱/۴	۱۴۷۶/۷	۱۳۳۶/۵	حمل و نقل
۲/۳	۲/۳	۸/۹	-۱/۴	۳۲۰/۳	۲۹۴/۲	۲۹۸/۳	ارتباطات
۲/۸	۲/۷	۱۴/۲	۲۲/۵	۳۹۵/۲	۳۴۶/۰	۲۸۲/۴	تفریح و امور فرهنگی
۲/۵	۲/۲	۲۱/۷	۷/۷	۳۴۷/۵	۲۸۵/۴	۲۶۵/۰	تحصیل
۲/۲	۲/۲	۱۰/۴	۱۴/۷	۳۱۴/۳	۲۸۴/۶	۲۴۸/۲	رستوران و هتل
۸/۰	۷/۹	۱۲/۲	۱۷/۱	۱۱۳۲/۶	۱۰۰۹/۹	۸۶۲/۳	کالاها و خدمات متفرقه
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۱/۴	۱۰/۱	۱۴۱۶۶/۲	۱۲۷۱۳/۹	۱۱۵۴۴/۵	هزینه کل

هزینه به مفهوم کاهش سطح مصرف است. چنانچه این کاهش سطح مصرف به دلیل اصلاح الگوی مصرف باشد نه تنها آثار منفی رفاهی به دنبال ندارد بلکه در بلندمدت آثار رفاهی بیشتری برای خانوار به دنبال خواهد داشت.

بررسی هزینه ناخالص حقیقی خانوار (به قیمت‌های ثابت ۱۳۸۳) در گروه‌های مختلف هزینه نشان می‌دهد که هزینه واقعی خانوار در سال ۱۳۸۹ در مقایسه با سال قبل کاهش داشته است. کاهش هزینه واقعی خانوارها در گروه‌های مختلف

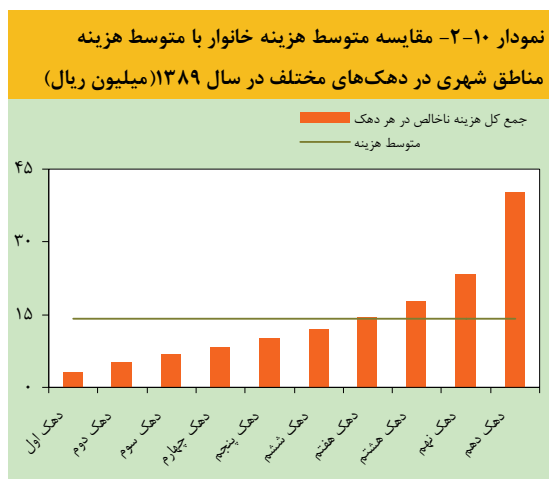
جدول ۱۰-۲- مقایسه تغییرات و سهم هزینه ناخالص حقیقی برحسب گروه‌های هزینه در مناطق شهری (ده هزار ریال- درصد)

سهم(درصد)	درصد تغییر		سال				
	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۸۷		
۲۱/۶	۲۱/۴	۰/۴	-۰/۱	۱۳۸۵/۸	۱۳۸۰/۱	۱۳۸۱/۴	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۰/۴	۰/۴	-۲/۳	-۱۱/۹	۲۳/۲	۲۳/۸	۲۷/۰	دخانیات
۵/۴	۵/۶	-۳/۷	۹/۱	۳۴۵/۰	۳۵۸/۴	۳۲۸/۶	پوشاک و کفش
۲۸/۱	۲۸/۱	-۰/۳	-۷/۰	۱۸۰۵/۱	۱۸۱۱/۰	۱۹۴۷/۶	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۵/۶	۵/۶	۰/۹	۱۰/۶	۳۶۲/۴	۳۵۹/۲	۳۲۴/۷	لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه
۴/۵	۴/۴	۱/۷	۴/۲	۲۹۰/۴	۲۸۵/۶	۲۷۴/۲	بهداشت و درمان
۱۳/۸	۱۴/۵	-۵/۶	۴/۳	۸۸۳/۸	۹۳۵/۸	۸۹۷/۰	حمل و نقل
۵/۱	۴/۷	۹/۱	-۱/۸	۳۲۹/۹	۳۰۲/۴	۳۰۷/۸	ارتباطات
۳/۸	۳/۷	۲/۴	۱۲/۷	۲۴۳/۸	۲۳۸/۱	۲۱۱/۴	تفریح و امور فرهنگی
۲/۲	۲/۰	۷/۹	-۷/۱	۱۴۱/۷	۱۳۱/۳	۱۴۱/۴	تحصیل
۱/۹	۲/۰	-۵/۴	-۰/۷	۱۲۳/۴	۱۳۰/۴	۱۳۱/۳	رستوران و هتل
۷/۵	۷/۶	-۰/۸	۴/۰	۴۸۲/۶	۴۸۶/۵	۴۶۷/۹	کالاها و خدمات متفرقه
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	-۰/۴	*	۶۴۱۷/۰	۶۴۴۲/۵	۶۴۴۰/۰	هزینه کل(۱)

۱- هزینه کل حقیقی به جای تقسیم هزینه کل به قیمت جاری بر شاخص کل قیمت‌ها، از مجموع هزینه‌های حقیقی به تفکیک گروه‌های هزینه محاسبه شده است. علت اتخاذ این روش تغییر سهم گروه‌های هزینه به نسبت سال پایه ۱۳۸۳ می‌باشد.

شهری بود که نسبت به سال قبل ۰/۲ واحد درصد کاهش داشت. این در حالی است که متوسط هزینه یک خانوار شهری در دهک اول تنها ۰/۲ درصد متوسط هزینه خانوار شهری بود. بررسی‌ها نشان می‌دهد که متوسط هزینه دهک‌های اول تا ششم کمتر از متوسط هزینه یک خانوار شهری می‌باشد.

در این سال افزایش هزینه ناخالص تمامی دهک‌ها به استثنای دهک دهم بیش از نرخ تورم بود، به نحوی که هزینه دهک‌های اول تا هفتم بین ۱۳/۹ تا ۱۵/۶ درصد، دهک‌های هشتم و نهم در حدود تورم و دهک دهم کمتر از تورم افزایش یافت. بنابراین، می‌توان رشد منفی متوسط هزینه‌های خانوار به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳ در کل مناطق شهری کشور را متأثر از کاهش هزینه در دهک دهم دانست. به عبارت دیگر، علی‌رغم کاهش متوسط هزینه واقعی یک خانوار، سطح رفاه دهک‌های پایین و متوسط به دلیل افزایش بیش از تورم، ارتقا یافته است. بررسی اجزای متوسط هزینه خانوار در دهک‌های مختلف نشان می‌دهد عامل اصلی کاهش هزینه ناخالص دهک دهم کاهش هزینه گروه مسکن بوده است.

مقایسه افزایش قیمت در گروه‌های مختلف هزینه در سال مورد بررسی نشان می‌دهد بیشترین میزان رشد شاخص قیمت به گروه «بهداشت و درمان» و کمترین آن به گروه «ارتباطات» اختصاص داشت. میزان افزایش شاخص قیمت در گروه‌های «بهداشت و درمان»، «رستوران و هتل»، «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها»، «حمل و نقل»، «کالاها و خدمات متفرقه» و «تحصیل» از متوسط تورم در سال ۱۳۸۹ (۱۲/۴ درصد) بالاتر بود.

جدول ۱۰-۳- مقایسه رشد هزینه ناخالص و تورم برحسب گروه‌های هزینه در مناطق شهری (درصد)

رشد هزینه ناخالص حقیقی خانوار	تورم	رشد هزینه ناخالص	
۰/۴	۱۶/۲	۱۶/۷	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
-۲/۳	۲/۳	*	دخانیات
-۳/۷	۱۱/۷	۷/۵	پوشاک و کفش
-۰/۳	۷/۳	۶/۹	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۰/۹	۹/۲	۱۰/۱	لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه
۱/۷	۱۹/۹	۲۱/۹	بهداشت و درمان
-۵/۶	۱۴/۸	۸/۴	حمل و نقل
۹/۱	-۰/۲	۸/۹	ارتباطات
۲/۴	۱۱/۶	۱۴/۲	تفریح و امور فرهنگی
۷/۹	۱۲/۸	۲۱/۷	تحصیل
-۵/۴	۱۶/۷	۱۰/۴	رستوران و هتل
-۰/۸	۱۳/۱	۱۲/۲	کالاها و خدمات متفرقه
-۰/۴	۱۲/۴	۱۱/۴	هزینه کل

۱۰-۳- تحلیل هزینه‌ای بودجه خانوار به تفکیک دهک‌ها

بررسی هزینه خانوار به تفکیک دهک‌های هزینه‌ای نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۹، متوسط هزینه یک خانوار در دهک دهم معادل ۲/۸ برابر متوسط هزینه خانوار

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۹

داشت. باید توجه داشت که تخصیص یارانه نقدی به خانوارهای دهک‌های پایین با توجه به محدودیت درآمدی و بودجه نامتوازن تبدیل به هزینه می‌شود درحالی‌که در دهک‌های بالاتر، هزینه‌ها مستقل از یارانه نقدی بوده و ممکن است با توجه به شرایط اقتصادی با کاهش یا افزایش مواجه گردد. با این استدلال، رشد هزینه دهک‌های بالاتر در سال مورد بررسی نماینده بهتری از شرایط اقتصادی بدون تخصیص یارانه نقدی است.

اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها در فصل پایانی سال ۱۳۸۹ منجر به رشد مثبت کل هزینه‌های خانوار به قیمت سال ۱۳۸۳ در مقایسه با فصل مشابه سال قبل شد. بررسی فصلی هزینه‌های سال مورد بررسی نشان‌دهنده ادعای فوق می‌باشد. به طوری که هزینه واقعی خانوار در سه فصل اول سال ۱۳۸۹ در مقایسه با فصول مشابه سال ۱۳۸۸ با کاهش روبه‌رو بود، درحالی‌که در فصل پایانی هزینه واقعی خانوار در مقایسه با فصل مشابه سال قبل افزایش

جدول ۱۰-۴ - مقایسه متوسط هزینه ناخالص خانوارها در دهک‌های مختلف به قیمت جاری و ثابت در مناطق شهری (ده هزار ریال - درصد)

دهک	دهک ۱	دهک ۲	دهک ۳	دهک ۴	دهک ۵	دهک ۶	دهک ۷	دهک ۸	دهک ۹	دهک ۱۰
سال ۱۳۸۸	۲۷۲۰	۴۵۲۸	۵۸۸۰	۷۲۱۰	۸۷۱۴	۱۰۵۸۱	۱۲۷۶۴	۱۵۸۶۳	۲۰۷۵۳	۳۸۱۲۱
سال ۱۳۸۹	۳۱۲۸	۵۱۵۹	۶۷۵۷	۸۳۱۷	۱۰۰۷۴	۱۲۱۳۰	۱۴۵۷۵	۱۷۸۷۴	۲۳۳۳۱	۴۰۳۱۷
رشد هزینه ناخالص	۱۵/۰	۱۳/۹	۱۴/۹	۱۵/۴	۱۵/۶	۱۴/۶	۱۴/۲	۱۲/۷	۱۲/۴	۵/۸
رشد واقعی	۰/۲	۰/۲	۱/۳	۱/۹	۲/۳	۱/۴	۱/۲	-۰/۲	۰/۰	-۴/۸

۷۴ درصد از کل هزینه‌ها را شامل می‌شوند. با توجه به اینکه در دهک‌های پایین درآمدی نسبت خانوارهای اجاره‌نشین بالاتر از سایر دهک‌ها است، سهم بالای گروه مسکن اثر مستقیم بیشتری روی هزینه‌های جاری این خانوارها دارد.

بررسی سهم دهک‌ها از هریک از گروه‌های هزینه نشان می‌دهد گروه‌های «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» و «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» در کلیه دهک‌ها بیشترین سهم هزینه را در بودجه خانوار به خود اختصاص می‌دهند. در دهک اول این دو گروه بیش از

جدول ۱۰-۵ - سهم گروه‌های مختلف هزینه در دهک‌ها در مناطق شهری در سال ۱۳۸۹ (درصد)

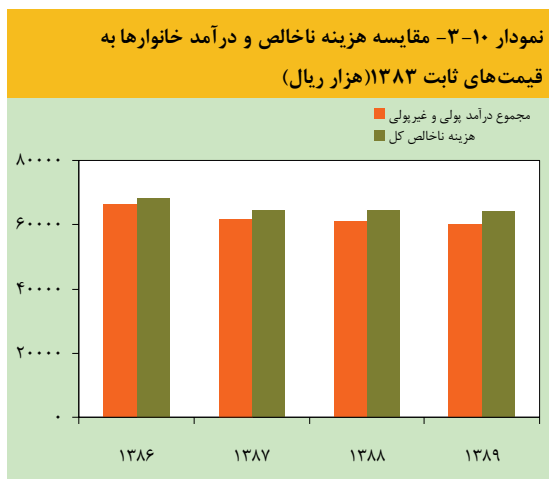
دهک	دهک ۱	دهک ۲	دهک ۳	دهک ۴	دهک ۵	دهک ۶	دهک ۷	دهک ۸	دهک ۹	دهک ۱۰	سهم متوسط
خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۲۸/۵	۲۹/۱	۲۹/۱	۲۹/۹	۲۸/۶	۲۷/۷	۲۷/۱	۲۵/۸	۲۴/۳	۱۹/۶	۲۴/۹
دخانیات	۱/۰	۰/۸	۰/۶	۰/۶	۰/۵	۰/۴	۰/۴	۰/۳	۰/۳	۰/۲	۰/۴
پوشاک و کفش	۲/۲	۳/۲	۳/۸	۴/۱	۵/۰	۴/۸	۵/۱	۵/۳	۵/۴	۵/۱	۴/۹
مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۴۶/۰	۴۰/۳	۳۷/۹	۳۵/۲	۳۳/۷	۳۱/۵	۳۰/۲	۲۶/۸	۲۷/۵	۲۶/۸	۳۰/۱
لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه	۲/۹	۳/۷	۴/۰	۴/۰	۴/۶	۴/۵	۵/۱	۵/۷	۵/۵	۶/۱	۵/۲
بهداشت و درمان	۵/۳	۵/۳	۴/۹	۵/۱	۴/۹	۴/۶	۵/۱	۶/۲	۵/۶	۶/۱	۵/۶
حمل و نقل	۳/۷	۴/۴	۴/۷	۵/۰	۵/۹	۷/۶	۸/۳	۱۰/۷	۱۳/۱	۱۸/۰	۱۱/۳
ارتباطات	۲/۷	۳/۰	۳/۰	۲/۸	۲/۶	۲/۸	۲/۵	۲/۳	۲/۰	۱/۷	۲/۳
تفریح و امور فرهنگی	۱/۱	۱/۵	۱/۹	۲/۱	۲/۴	۲/۶	۲/۵	۳/۱	۳/۱	۳/۳	۲/۸
تحصیل	۰/۶	۱/۲	۱/۷	۲/۰	۲/۰	۲/۶	۲/۶	۲/۸	۲/۹	۲/۵	۲/۵
رستوران و هتل	۰/۸	۱/۱	۱/۳	۱/۶	۱/۹	۱/۹	۲/۲	۲/۵	۲/۴	۲/۷	۲/۲
کالاها و خدمات متفرقه	۵/۲	۶/۵	۷/۰	۷/۶	۷/۹	۸/۹	۸/۸	۸/۵	۸/۰	۷/۹	۸/۰

استان کرمان نیز بهبود شرایط تولید در بخش کشاورزی و افزایش درآمد از مشاغل آزاد کشاورزی (حدود ۲۰۰ درصد)، موجب افزایش متوسط هزینه واقعی خانوارهای این استان به میزان ۱۵/۷ درصد شد.

توزیع بعد خانوار در بین استان‌های کشور نشان می‌دهد بیشترین رقم به استان کهگیلویه و بویراحمد (۴/۷ نفر) و کمترین آن به استان تهران (۳/۴ نفر) اختصاص دارد. میانگین بعد خانوار در مناطق شهری استان‌های کشور در سال ۱۳۸۹، ۳/۸ نفر و واریانس آن ۰/۱ نفر بود که در مقایسه با ارقام سال قبل به ترتیب ۰/۲ و ۰/۱ واحد درصد کاهش داشت.

۱۰-۵- تحلیل درآمد خانوار

متوسط درآمد پولی و غیرپولی ناخالص خانوار در سال ۱۳۸۹ با ۱۰/۴ درصد افزایش به ۱۳۶/۸ میلیون ریال (ماهانه ۱۱۴۰۱ هزار ریال) رسید. از این مقدار، ۷۳/۳ درصد درآمد پولی ناخالص و ۲۶/۷ درصد درآمد غیرپولی است. قسمت عمده درآمدهای غیرپولی شامل ارزش اجاری مسکن است و میزان آن تحت تاثیر تغییرات بازار مسکن می‌باشد و ممکن است جریان نقدی برای خانوار به دنبال نداشته باشد.

کمترین سهم هزینه در دهک‌های پایین متعلق به گروه «تحصیل» و «رستوران و هتل» است. در دهک‌های بالای هزینه‌ای، کمترین سهم هزینه به گروه‌های «دخانیات» و «ارتباطات» اختصاص دارد. البته میزان هزینه تخصیص‌یافته در دهک دهم برای گروه‌های مزبور به ترتیب ۲/۵ و ۸/۰ برابر دهک اول است. چنانچه بتوان نسبت هزینه را به عنوان شاخص نابرابری تلقی نمود، بیشترین نابرابری در گروه «حمل و نقل» وجود دارد، به نحوی که هزینه دهک دهم در این گروه بیش از ۶۳ برابر دهک اول می‌باشد.

۱۰-۴- تحلیل هزینه خانوار به تفکیک استانی

بررسی متوسط هزینه سالانه ناخالص یک خانوار در مناطق شهری استان‌های مختلف در سال ۱۳۸۹ نشان می‌دهد، استان تهران بیشترین میزان هزینه و استان هرمزگان کمترین میزان هزینه را در بین استان‌های کشور به قیمت جاری و ثابت سال ۱۳۸۳ داشته‌اند؛ به طوری که متوسط هزینه یک خانوار در استان تهران براساس قیمت‌های جاری و ثابت به ترتیب معادل ۲/۱ و ۲/۲ برابر یک خانوار در استان هرمزگان می‌باشد که حاکی از نابرابری توزیع درآمد بین استان‌ها است.

در این سال متوسط هزینه ناخالص در سه استان کردستان، کهگیلویه و بویراحمد و ایلام به قیمت جاری با کاهش روبه‌رو شد. همچنین، هزینه ناخالص در ۱۴ استان کشور به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۸۳ کاهش یافت و استان کردستان با ۱۶/۹ درصد بیشترین کاهش را دارا می‌باشد. در این سال بیشترین رشد هزینه‌های واقعی به استان خراسان جنوبی با ۲۴/۸ درصد اختصاص داشت. بررسی اجزای درآمد سالانه خانوار نشان می‌دهد که درآمد حاصل از مزد و حقوق بخش دولتی و عمومی در این استان به قیمت‌های جاری ۵۴/۳ درصد رشد داشته است. اجرای طرح‌های اقتصادی و صنعتی در قالب مصوبات استانی در ارتقای سطح درآمدی این استان موثر بود. در

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۹

توزیع متوسط درآمد ناخالص خانوار براساس تعداد نفرات خانوار نشان می‌دهد خانوارهای شش نفره بیشترین مقدار درآمد (۱۵۱/۴ میلیون ریال) را دارا می‌باشند. این گروه از خانوارها حدود ۶/۴ درصد از کل خانوارها را به خود اختصاص می‌دهند. بیشترین سهم خانوارها به میزان ۲۸/۸ درصد به خانوارهای چهار نفره اختصاص دارد. متوسط درآمد سالانه ناخالص این گروه از خانوارها، ۱۵۰/۴ میلیون ریال می‌باشد.

مقایسه هزینه و درآمد خانوار به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳ نشان می‌دهد متوسط هزینه ناخالص کل و همچنین مجموع درآمد پولی و غیرپولی در سال‌های ۸۹-۱۳۸۷ از رشد منفی برخوردار بوده است؛ ضمن اینکه هزینه ناخالص کل بالاتر از مجموع درآمد می‌باشد. اگرچه در سال ۱۳۸۸ رشد منفی ارقام مربوط به درآمد در مقایسه با سال ۱۳۸۷ کمتر بود، اما رشد منفی سال ۱۳۸۹ بیش از سال ماقبل آن است.

جدول ۱۰-۶- متوسط درآمد سالانه ناخالص یک خانوار در مناطق شهری به تفکیک گروه‌های هزینه (هزار ریال)

سهم (درصد)	درصد تغییر		سال				
	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹		
۷۳/۳	۷۱/۸	۱۲/۸	۱۱/۷	۱۰۰۳۰۵/۶	۸۸۹۶۱/۴	۷۹۶۲۷/۵	درآمد پولی ناخالص
۱۳/۶	۱۳/۶	۱۰/۹	۵/۰	۱۸۶۳۸/۲	۱۶۸۰۱/۸	۱۶۰۰۶/۴	درآمد از مزد و حقوق - بخش دولتی و عمومی
۱۴/۵	۱۳/۸	۱۵/۷	۹/۸	۱۹۸۴۹/۵	۱۷۱۵۶/۵	۱۵۶۲۰/۷	درآمد از مزد و حقوق - بخش خصوصی
۱/۳	۱/۱	۰	۰	۱۷۵۸/۲	۱۳۲۱/۲	۱۶۴۳/۵	درآمد از مشاغل آزاد کشاورزی (۱)
۲۰/۱	۱۹/۹	۱۱/۶	۱/۹	۲۷۴۶۳/۰	۲۴۶۱۷/۸	۲۴۱۵۴/۲	درآمد از مشاغل آزاد غیرکشاورزی
۲۰/۴	۱۹/۸	۱۳/۹	۳۶/۴	۲۷۹۲۶/۹	۲۴۵۲۵/۲	۱۷۹۷۸/۳	درآمدهای متفرقه
۳/۴	۳/۷	۲/۹	۷/۴	۴۶۶۹/۷	۴۵۳۸/۹	۴۲۲۴/۴	درآمد حاصل از فروش کالاهای دست دوم
۲۶/۷	۲۸/۲	۴/۳	۴/۳	۳۶۵۰۸/۰	۳۴۹۸۷/۵	۳۳۵۵۴/۶	درآمدهای غیرپولی
۲۰/۷	۲۲/۳	۲/۵	۵/۳	۲۸۳۲۳/۶	۲۷۶۲۹/۵	۲۶۲۴۳/۴	ارزش اجاری مسکن شخصی (مالکنشین)
۶/۰	۵/۹	۱۱/۲	۰/۶	۸۱۸۴/۴	۷۳۵۸/۰	۷۳۱۱/۲	سایر (۲)
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰/۴	۹/۵	۱۳۶۸۱۳/۶	۱۲۲۹۴۸/۹	۱۱۳۱۸۲/۲	مجموع درآمد پولی و غیرپولی ناخالص

۱- با توجه به اینکه تعداد خانوارهای نمونه دارای درآمد از مشاغل آزاد کشاورزی بهینه نمی‌باشد، ارقام این گروه درآمدی قابل استناد نبوده و لذا از مقایسه آن با سال قبل خودداری شده است.

۲- شامل برآورد ارزش اجاری مسکن در برابر خدمت و رایگان، ارزش کالاها و خدمات در برابر مزد و حقوق، رایگان (نه از خانوار دیگر) و تولید برای مصرف در خانه از محل کسب کشاورزی و غیرکشاورزی می‌باشد.

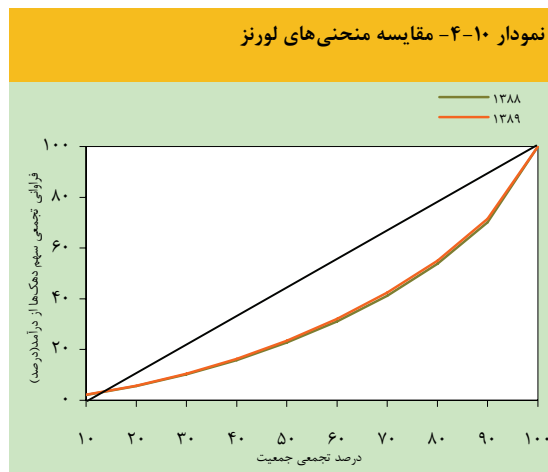
به دلیل توزیع یکسان یارانه و عدم تعدیل آن با توجه

به نرخ تورم و انتظار بروز آثار تورمی آن در سال آتی به‌ویژه در گروه کالاهایی که سهم بیشتری از مصرف را در دهک‌های پایین به خود اختصاص می‌دهند، به نظر می‌رسد روند بهبود توزیع درآمد در کشور تداوم نداشته باشد.

۱۰-۶- اندازه‌گیری و تحلیل نابرابری توزیع درآمد

در سال ۱۳۸۹، ضریب جینی به رقم ۰/۳۸۱۳ رسید که کمترین مقدار از سال ۱۳۵۷ تاکنون می‌باشد. اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها و توزیع یارانه‌های نقدی در کاهش ضریب جینی موثر بوده است.

شاخص رفاه اجتماعی «سن» در مناطق شهری و روستایی در سال ۱۳۸۹ (بر پایه سال ۱۳۸۳=۱۰۰) به ترتیب معادل ۱۱۶/۱ و ۱۰۱/۶ بود که در مقایسه با سال ۱۳۸۸ افزایش نشان می‌دهد. افزایش شاخص «سن» حاکی از افزایش سطح رفاه اجتماعی می‌باشد. به این ترتیب، با بهبود وضعیت توزیع درآمد در سال مذکور، سطح رفاه اجتماعی نیز در مناطق شهری و روستایی افزایش یافته است. بررسی شاخص رفاه اجتماعی «سن» طی دوره ۸۸-۱۳۸۶ حاکی از کاهش شاخص مذکور در مناطق شهری و روستایی می‌باشد. شایان ذکر است تغییرات شاخص سن به‌طور عمده متأثر از تغییرات هزینه (درآمد) سرانه است.

جدول ۱۰-۷- شاخص‌های نابرابری توزیع درآمد در مناطق شهری

سال	سال		ضریب جینی	
	۱۳۸۹	۱۳۸۸		
۰/۳۸۱۳	۰/۳۹۳۹	۱۶/۴	۱۶/۰	۴۰ درصد خانوارهای کم‌درآمد (درصد)
۳۸/۶	۳۷/۸	۴۵/۰	۴۶/۳	سهم ۴۰ درصد خانوارهای با درآمد متوسط (درصد)
۱۳/۱	۱۴/۱			سهم ۲۰ درصد خانوارهای با درآمد بالا (درصد)
				نسبت ۱۰ درصد ثروتمندترین به ۱۰ درصد فقیرترین خانوارها

جدول ۱۰-۸- شاخص رفاه اجتماعی سن

مناطق روستایی	مناطق شهری	سال
۱۰۶/۱	۱۱۸/۷	۱۳۸۶
۱۰۰/۳	۱۱۵/۴	▲۱۳۸۷
۹۹/۹	۱۱۰/۵	▲۱۳۸۸
۱۰۱/۶	۱۱۶/۱	۱۳۸۹

۱۰-۸- تامین اجتماعی

۱۰-۸-۱- تامین اجتماعی حمایتی

در سال ۱۳۸۹، تعداد افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) با ۵/۸ درصد کاهش به ۷/۵ میلیون نفر رسید که با توجه به جمعیت کشور در این سال، حدود ۱۰ درصد از کل جمعیت کشور را تشکیل می‌دهد. اتخاذ سیاست‌های جدید حمایتی در جهت ایجاد اشتغال و حذف وابستگی به پرداخت‌های ماهانه این نهاد در کاهش افراد تحت پوشش موثر بود. توزیع افراد مورد حمایت نشان می‌دهد در سال ۱۳۸۹ طرح بیمه سایر اقشار نیازمند با ۳۰/۰ درصد کاهش به ۳/۵ هزار نفر رسید. شایان ذکر است تعداد افراد مورد حمایت طرح مذکور در سال ۱۳۸۶، ۶۸ هزار نفر بود. گسترش سایر شیوه‌های حمایتی نظیر بیمه ایرانیان در کاهش این گروه از افراد موثر بود.

۱۰-۷- شاخص رفاه اجتماعی سن^(۱)

شاخص رفاه اجتماعی «سن» برای مقایسه رفاه طی دوره زمانی خاص به کار می‌رود. از آنجا که محاسبه شاخص برای مناطق روستایی نیز مد نظر بوده، در محاسبات از آمار ضریب جینی مرکز آمار ایران در مناطق شهری و روستایی استفاده شده است. همچنین، در محاسبه این شاخص به علت در دسترس نبودن اطلاعات مربوط به درآمد سرانه یک خانوار در مناطق شهری و روستایی از هزینه سرانه یک خانوار در مناطق شهری و روستایی به عنوان متغیر جایگزین استفاده شده است.

۱- Amartya Sen Index: از جمله شاخص‌های سنجش رفاه یک جامعه، شاخص رفاه اجتماعی آمارتیا سن می‌باشد. وی شاخص رفاه اجتماعی (W) را چنین تعریف می‌کند: $W = \mu(1-G)$ که در آن μ درآمد سرانه و G ضریب جینی است.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۹

به دنبال رشد ۷۷/۰ درصدی سال ۱۳۸۸ نشان‌دهنده تداوم سیاست کمیته امداد امام خمینی (ره) در جهت ایجاد قابلیت درآمدزایی خانوارها می‌باشد. اتخاذ سیاست مذکور در بلندمدت به لحاظ اقتصادی و اجتماعی به دلیل ایجاد اشتغال و حفظ عزت نفس خانوارها دارای آثار مثبت بیشتری برای جامعه نیازمندان است.

در این سال کل مستمری پرداختی کمیته امداد با ۵/۸ درصد افزایش به ۳۲/۵ هزار میلیارد ریال رسید. مستمری پرداختی سرانه به مددجویان طرح مددجویی و طرح شهید رجایی به قیمت‌های سال ۱۳۸۳ و در مقایسه با سال قبل به ترتیب ۹/۳ و ۹/۴ درصد کاهش یافت. افزایش ۵۳/۳ درصدی هزینه‌های خودکفایی و اشتغال در سال ۱۳۸۹

جدول ۱۰-۹- افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و میزان کمک‌های پرداختی

درصد تغییر	سال				
	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۸۷		
۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۸۷		
-۵/۸	-۴/۲	۷۵۳۵	۸۰۰۱	۸۳۵۴	کل افراد تحت پوشش (هزار نفر)
-۴/۰	۰/۹	۴۹۸۰	۵۱۸۶	۵۱۴۰	مددجویان دائمی
-۴/۵	۱/۱	۳۳۱۵	۳۴۷۲	۳۴۳۵	طرح مددجویی
-۲/۹	۰/۵	۱۶۶۵	۱۷۱۴	۱۷۰۵	طرح شهید رجایی
-۹/۲	-۱۱/۷	۲۵۵۱	۲۸۱۰	۳۱۸۱	مددجویان موقتی
-۳۰/۰	-۸۴/۸	۴	۵	۳۳	طرح بیمه اقشار نیازمند
۵/۸	۹/۵	۳۲۴۸۰/۲	۳۰۷۰۷/۲	۲۸۰۳۱/۰	میزان کمک‌های پرداختی (میلیارد ریال)
-۲/۶	-۳/۴	۵۵۸۵/۷	۵۷۳۶/۱	۵۹۳۸/۰	مستمری طرح مددجویی
-۱/۰	-۵/۷	۳۲۵۰/۸	۳۲۸۴/۳	۳۴۸۳/۵	مستمری طرح شهید رجایی
۹/۰	۱۶/۵	۲۳۶۴۳/۷	۲۱۶۸۶/۸	۱۸۶۰۹/۵	سایر هزینه‌ها
۲/۰	-۴/۴	۱۶۸۵/۰	۱۶۵۲/۱	۱۷۲۸/۷	سرانه پرداختی مستمری طرح مددجویی (هزار ریال)
۱/۹	-۶/۲	۱۹۵۲/۴	۱۹۱۶/۲	۲۰۴۳/۱	سرانه پرداختی مستمری طرح شهید رجایی (هزار ریال)

ماخذ: کمیته امداد امام خمینی (ره)

خوش‌فرما را از طریق ترتیبات قراردادی تحت پوشش خدمات این صندوق قرار می‌دهد.

تعداد بیمه‌شدگان اصلی صندوق تامین اجتماعی در سال ۱۳۸۹ به ۱۰۵۷۳/۷ هزار نفر رسید که نسبت به سال گذشته معادل ۶/۶ درصد افزایش داشت. از این تعداد ۱۴/۷ درصد زن و ۸۵/۳ درصد مرد بودند.

در سال مورد بررسی، کل افراد تحت پوشش صندوق تامین اجتماعی با ۵/۸ درصد افزایش به ۳۲/۵ میلیون نفر رسید. از کل افراد تحت پوشش، ۴/۰ میلیون نفر

۱۰-۸-۲- تامین اجتماعی بیمه‌ای

نظام تامین اجتماعی بیمه‌ای توسط صندوق تامین اجتماعی، سازمان خدمات درمانی و در برخی موارد صندوق‌های مستقل در کشور برقرار می‌شود. براساس آمار سال ۱۳۸۹، در مجموع صندوق تامین اجتماعی و سازمان خدمات درمانی حدود ۶۸ میلیون نفر را تحت پوشش دارند. این تعداد بیمه شده در مقایسه با سال قبل ۵/۷ درصد رشد داشت.

صندوق تامین اجتماعی، کارگران و کارمندان تحت پوشش قانون کار را از طریق طرح‌های مشارکت اجباری و افراد

فصل ۱۰ امور اجتماعی و رفاه خانوار

صندوق عهده‌دار بیمه کشاورزان و سایر اقشار روستایی است. براساس قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی، برخورداری از مزایای این صندوق به صورت اختیاری طراحی شده است. به همین دلیل گسترش آن از طریق فعالیت‌های کارگزاری صورت می‌گیرد. در سال ۱۳۸۹، با اضافه شدن ۲۰ کارگزاری تعداد کل کارگزاری‌ها به ۳۴۶۴ مورد رسید. بیشترین تعداد کارگزاری به استان‌های فارس، مازندران و خوزستان به ترتیب با ۲۹۹، ۲۴۲ و ۲۱۲ کارگزاری اختصاص داشت. در پایان سال ۱۳۸۹، تعداد دهستان‌های تحت پوشش صندوق مزبور ۲۵۱۷ دهستان گزارش شده است.

در سال ۱۳۸۹، میزان کمک و سهم دولت در صندوق بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر حدود ۱۸۸۸ میلیارد ریال تصویب شد که ۶۶/۴ درصد آن تخصیص یافت.

جدول ۱۰-۱- تعداد کارگزاری‌ها و بیمه‌شدگان صندوق بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر

درصد تغییر	سال		
	۱۳۸۹	۱۳۸۸	
۹/۹	۸۵۲۸۹۷	۷۷۵۷۲۵	تعداد بیمه‌شدگان اصلی
۲/۷	۱۸۶۰۸۳۱	۱۸۱۱۱۴۶	تعداد بیمه‌شدگان تبعی
۰/۶	۳۴۶۴	۳۴۴۴	تعداد کارگزاری‌ها

ماخذ: صندوق بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر

۱۰-۹- بهداشت و درمان

براساس آمار سازمان نظام پزشکی، در سال ۱۳۸۹، تعداد پزشکان، دندانپزشکان و داروسازان به ترتیب به ۱۰۵/۱، ۲۳/۵ و ۱۵/۳ هزار نفر رسید. مقایسه آمار مذکور با ارقام سال قبل نشان‌دهنده کاهش ۰/۳ درصدی تعداد پزشکان و افزایش دندانپزشکان و داروسازان به ترتیب به میزان ۳/۸ و ۲/۳ درصد است. در این سال نسبت جمعیت به پزشک، دندانپزشک و داروساز به ترتیب معادل ۷۱۱، ۳۱۸۱ و ۴۸۷۲ نفر بود.

مستمری‌بگیر و سایرین تحت پوشش خدمات بیمه‌ای صندوق بودند. از کل بیمه‌شدگان نیز ۱۰/۶ میلیون نفر بیمه شده اصلی و ۱۷/۸ میلیون نفر بیمه شده تبعی می‌باشند. نسبت تعداد بیمه‌شدگان تبعی به اصلی در بین کل بیمه‌شدگان ۱/۷ می‌باشد.

در سال مذکور، تعداد بازنشستگان صندوق تامین اجتماعی به ۹۹۹/۱ هزار نفر رسید که در مقایسه با سال قبل ۹/۱ درصد رشد داشت.

سازمان بیمه خدمات درمانی که تحت پوشش وزارت رفاه و تامین اجتماعی است، کارکنان دولت و افراد تحت پوشش آنان، روستاییان و خویش‌فرمایان را در مقابل هزینه‌های پزشکی بیمه می‌کند.

تعداد افراد تحت پوشش سازمان بیمه خدمات درمانی در سال ۱۳۸۹ با ۵/۷ درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۳۵۵۸۴ هزار نفر رسید. با توجه به اجرای قانون بیمه همگانی در روستاهای کشور از سال ۱۳۷۷، بالغ بر ۲۳۰۵۶/۵ هزار نفر (۶۴/۸ درصد از کل افراد تحت پوشش سازمان بیمه خدمات درمانی) را روستاییان تشکیل می‌دهند.

در سال ۱۳۸۹، سهم بیمه ایرانیان نیز از ۷/۱ درصد در سال گذشته به ۱۱/۹ درصد کل بیمه‌شدگان رسید. براساس گزارش سازمان بیمه خدمات درمانی، حدود ۴۲۱۸/۹ هزار نفر از این پوشش بیمه‌ای استفاده می‌کنند. این تعداد بیمه شده در مقایسه با سال قبل ۷۷/۳ درصد افزایش نشان می‌دهد.

۱۰-۸-۳- بیمه اجتماعی روستاییان

طرح بیمه اجتماعی روستاییان از جمله طرح‌هایی است که از ابتدای برنامه چهارم توسعه به اجرا درآمد. این

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۹

حذف یک کشور از مجموعه کشورهای در نظر گرفته شده در سال ۲۰۱۱، رتبه ایران برای سال ۲۰۱۰ نیز مورد تجدید نظر قرار گرفت و رتبه ۸۷ را در بین ۱۸۷ کشور کسب نمود.

در این گزارش سطح توسعه انسانی کشورها به چهار دسته بسیار بالا، بالا، متوسط و پایین تقسیم می‌شود. براساس گزارش مذکور، ایران در بین کشورهای با سطح توسعه انسانی بالا قرار دارد.

شاخص توسعه انسانی بدون لحاظ کردن میزان نابرابری در توزیع ابعاد تشکیل‌دهنده آن یعنی سلامت، دانش و استانداردهای زندگی محاسبه می‌شود. به همین دلیل، در گزارش سال ۲۰۱۱ اثر نابرابری توزیع امکانات در شاخص‌های مرتبط با شاخص توسعه انسانی نیز مورد توجه قرار گرفت و شاخص توسعه انسانی تعدیل شده براساس نابرابری‌ها نیز محاسبه گردید.

۱۰-۱-۱۰- شاخص‌های توسعه انسانی و فقر

۱۰-۱-۱۰- شاخص توسعه انسانی کشور

شاخص توسعه انسانی (HDI) با توجه به سه بعد از ابعاد زندگی شامل سلامت، دانش و استانداردهای زندگی محاسبه می‌گردد. برای سلامت، شاخص امید به زندگی در بدو تولد، برای دانش، میانگین سال‌های تحصیل و سال‌های تحصیل مورد انتظار و برای تعیین استاندارد زندگی، درآمد ناخالص ملی سرانه براساس برابری قدرت خرید برحسب دلار مورد استفاده قرار می‌گیرد.

براساس گزارش سال ۲۰۱۱، ایران در بین ۱۸۷ کشور رتبه ۸۸ را کسب نمود که نسبت به سال قبل از آن یک رتبه نزول داشت. شایان ذکر است در گزارش سال ۲۰۱۰، رتبه ایران در بین ۱۶۹ کشور ۷۰ بود که به دلیل اضافه شدن ۱۹ کشور و

جدول ۱۰-۱۱- شاخص توسعه انسانی در ایران

متوسط نرخ رشد سالانه HDI (درصد)		تغییر رتبه		سال					شاخص
۲۰۰۰-۲۰۱۱	۱۹۹۰-۲۰۱۱	۲۰۱۰-۱۱	۲۰۰۶-۱۱	۲۰۱۱	▲۲۰۱۰ ^(۱)	▲۲۰۰۹	▲۲۰۰۵	▲۲۰۰۰	
۰/۹۷	۱/۳۵	-۱	۲	۰/۷۰۷	۰/۷۰۷	۰/۷۰۳	۰/۶۷۱	۰/۶۳۶	

۱- علت تجدید نظر، تغییر حداقل درآمد سرانه از ۱۶۳ دلار به ۱۰۰ دلار در محاسبه شاخص بهره‌مندی از استاندارد زندگی می‌باشد.

۱۰-۱-۲- شاخص عدم تعادل جنسیتی

میان ۱۴۶ کشور جهان که اطلاعات لازم را دارا بودند ۹۲ است. کشورهای سوئد و هلند رتبه‌های اول و دوم را در شاخص مذکور دارا می‌باشند.

۱۰-۱-۳- برخی شاخص‌های توسعه انسانی

میزان رضایت‌مندی از کل زندگی از جمله شاخص‌های دیگری است که در گزارش توسعه انسانی سال ۲۰۱۱ ارائه شد. این شاخص بین صفر (کمترین میزان رضایت‌مندی) و ده (بیشترین میزان رضایت‌مندی) متغیر است. طی دوره ۱۰-۲۰۰۶، میزان این شاخص در سطح کل

شاخص عدم تعادل جنسیتی شرایط نامساعد زنان را در سه بعد سلامت جنسیتی، توانمندی و بازار کار در نظر می‌گیرد و نشان می‌دهد که کاهش در توسعه انسانی به نابرابری بیشتر زنان و مردان در دستیابی به ابعاد مذکور می‌انجامد. اندازه این شاخص بین صفر (حالت برابری کامل زنان و مردان در میزان دسترسی به ابعاد مذکور) و یک (نابرابری کامل) متغیر می‌باشد.

مطابق گزارش توسعه انسانی سال ۲۰۱۱، رتبه کشور ایران براساس شاخص عدم تعادل جنسیتی در سال ۲۰۱۱ در

فصل ۱۰ امور اجتماعی و رفاه خانوار

بنا بر این گزارش، تعداد مرگ و میر نوزادان حین تولد در ایران و در سال ۲۰۰۹ در هر هزار تولد در کشور معادل ۳۱ نفر بود. امید به زندگی در بدو تولد نیز معادل ۷۳ سال محاسبه شده که بالاتر از میانگین جهانی (۶۹/۸ سال) می‌باشد.

جمعیت جهان ۵/۳ گزارش شد. شاخص مزبور در دوره مذکور برای کشور ایران ۵/۱ برآورد گردیده که کمتر از میانگین جهانی است. کشور دانمارک با ۷/۸ بیشترین میزان رضایت‌مندی را دارا است.